

ACCEPTANS OCH DELAKTIGHET FÖR SOLENERGI

EN FRAMÅTSYFTANDE OCH LÄRANDE UNDERSÖKNING

Författare: Mikael Ring, Fred Ring, Teodor Ring. Haverdal Consulting AB

Utgivare: Alexandersoninstitutet

Produktion: Alexandersoninstitutet, 2018

Acceptans och delaktighet för solenergi – en framåtsyftande och lärande undersökning

Mikael Ring

Fred Ring

Teodor Ring

Haverdal Consulting AB

2018

Sammanfattning

I takt med att intresset för solenergi ökar kraftigt kommer också behovet av att identifiera faktorer som påverkar människors och myndigheters inställning till solenergi också att bli en viktig faktor för såväl företag som boende. Det krävs kunskaper om tidigare forskning, affärsmodeller, men också om människors syn på solenergi i områden som kommer att vara föremål för projekteringar för att kunna skapa en legitim och smidig process när framtida projekt ska kunna realiseras. Projektet SolReg Halland engagerar via näringslivsnätverket EMC och Alexanderssoninstitutet i Varberg som har initierat en undersökning som kan bistå med erfarenheter och kunskaper kring hur framtida projekteringar ska kunna genomföras utifrån en studie av ett område som var föremål för en solenergianläggning, men där protester från boende gjorde att platsen för projektering fick flyttas. Området ligger i den nordöstra delen av Varberg och heter Göingegården. Syftet med undersökningen är att:

- Undersöka de boende på Göingegården och deras syn på solenergi generellt, men också den specifika solenergianläggningens tänkta placering
- Relatera resultaten till samtida forskning om energiprojektering och acceptans
- Ta fram lärdomar som är viktiga att ta hänsyn till inför framtida projekteringar
- Redovisa metoder som används för att skapa delaktighet, engagemang och acceptans inför framtida energiprojekteringar

Undersökningen visade att:

- De boende som svarade ansåg att de blivit dåligt informerade om projektet
- De boende som svarade tyckte att det skulle förfula deras område
- De boende som svarade var oroliga för att projektet kunde sänka värdet på deras fastighet

En analys av resultatet som tar sin utgångspunkt i forskningen om acceptans och energiprojektering ger en nyanserad förståelse av svaren. Informationsbehovet uppstår för att det finns en förväntning och ett missförstånd. De boende förväntade sig att avtal med projektören av området lovat att inte exploatera naturen nära bostadsområdet. När avtalet upplevs som brutet uppstår en brist på tillit och också utrymme för dialog, varpå motståndet stärks och projekteringsfrågan förflyttas över till nya arenor.

Missförståndet handlar om att de boende troligen utgått från att den konventionella DAD-approachen använts i projekteringsprocessen, d v s att beslut om projekteringen i princip redan tagits när man begär ett samråd eller att man inser att beslutsprocessen har kommit så långt att det är svårt att förändra ingångsvärden i projektet.

De argument som framförs gällande förändring av områdets kvalitativa estetiska eller upplevelsemässiga karaktär visar att det finns värden kopplade till platsen som också är starkt förknippad med människors identitet. I ett sådant läge är det viktigt att närma sig frågor som rör projektering med försiktighet och respekt.

Slutsatserna från undersökningen om olika metoder utifrån forskningen är i korthet:

- Forskning och metodutveckling som skett på senare tid och på många håll i världen visar att det går att förstå och att involvera boende och stora delar av en befolkning i frågor som rör energiprojektering
- Flera av metoderna bygger på att involvera medborgare i ett tidigt stadium och att ha en kollaborativ approach till projekteringsprocessen
- Alla metoderna som redovisas i rapporten bygger på att projekteringsprocessen budgeterar för aktiviteter som är relaterade till acceptans och delaktighet
- Alla metoderna antyder att projektörer innehar kompetenser som kan hantera såväl processer som kvalificerade analyser av det som uppstår som resultat av dialogerna mellan parterna i ett projekt

Rekommendationen inför framtida projekt börjar i den sista ändan av slutsatserna från forskningen och metodutvecklingen inom medborgardialog och medborgarinflytande:

- Företag och organisationer behöver tillse att man har kompetenser som kan driva och analysera projektering av energifrågor utifrån ett långsiktigt och systematiskt arbete

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	4
Inledning – uppdraget	6
Genomförande	7
Intervjueenkäter.....	7
Tidigare forskning kring acceptans och solenergi	10
NIMBYism	10
Social acceptans och delaktighet	12
Rätt kompetenser.....	15
Olika kompetenser i projekteringen.....	17
Resultat.....	17
Orsaker till en negativ inställning.....	17
Aktivt motstånd.....	18
Metoder för utvärdering och deltagande	20
Utvärderingsmetoder	20
Sociala konsekvensbedömningar (SK)	20
Scoping	21
Utvärdering av målgrupper och platser	22
Multikriterieanalys	22
Pågående utvärdering - en adaptiv och responsiv approach.....	22
Utfallsrapport	22
Deltagarmetoder	23
Hemsidan som kommunikationskanal	23
Chatt	23
E-mentometern	23
E-petitioner.....	24
Geo-panelen - kartan som dialogverktyg	24
Aktionskatalogen.....	24
Följeforskning	24
Charette.....	24
Medborgarkompass	25
Medborgarkonferens	25

Medborgarutmaningar	25
Samhällsbaserad deltagande forskning.....	25
Konsensuskonferens.....	25
Deliberativa workshops.....	26
Fokusgrupper.....	26
Sökkonferens för framtiden	26
Perspektivworkshop.....	26
Slutsatser.....	27
Litteratur.....	28

Inledning – uppdraget

I takt med att intresset för solenergi ökar kraftigt kommer också behovet av att identifiera faktorer som påverkar människors och myndigheters inställning till solenergi också att bli en viktig faktor för såväl företag som boende. Det krävs kunskaper om tidigare forskning, affärsmodeller, men också om människors syn på solenergi i områden som kommer att vara föremål för projekteringar för att kunna skapa en legitim och smidig process när framtida projekt ska kunna realiseras. Projektet SolReg Halland engagerar via näringslivsnätverket EMC och Alexanderssoninstitutet i Varberg som har initierat en undersökning som kan bistå med erfarenheter och kunskaper kring hur framtida projekteringar ska kunna genomföras utifrån en studie av ett område som var föremål för en solenergianläggning, men där protester från boende gjorde att platsen för projektering fick flyttas. Området ligger i den nordöstra delen av Varberg och heter Göingegården. Syftet med undersökningen är att:

- Undersöka de boende på Göingegården och deras syn på solenergi generellt, men också den specifika solenergianläggningens tänkta placering
- Relatera resultaten till samtida forskning om energiprojektering och acceptans
- Ta fram lärdomar som är viktiga att ta hänsyn till inför framtida projekteringar
- Redovisa metoder som används för att skapa delaktighet, engagemang och acceptans inför framtida energiprojekteringar

Studien omfattar således tidigare studier om acceptans och solenergianläggningar tillsammans med beprövade metoder för att skapa acceptans och delaktighet. Trots att det vid en snabb anblick kan te sig som att människors attityder handlar om att man inte vill ha solceller nära sitt eget boende, så visar annan forskning att problemet inte är fullt så enkelt. Det finns alternativa förklaringar och därmed också andra typer av lösningar. Studien går således bortom förenklade förklaringar som NIMBY-paradoxen (Not-In-My-Backyard). NIMBY-förklaringen tros hantera det paradoxala i att människor kan säga sig vara positivt inställda till elenergioprojektering, men att de samtidigt kan vara negativa till att ha den nära inpå sig.

NIMBY-förklaringen bygger på att människor ses som maximerande sin egennytta och att ingen vill offra sin omgivning för högre målsättningar. NIMBY-förklaringen är enkel att förstå och lätt att kommunicera som nyhet i media¹, men man har dock senare upptäckt att relationen mellan attityder och beteenden är mer komplexa än så, och att förklaringen inte alltid kan användas i alla sammanhang (O'Hare, 1977; Breukers, 2006; Devine-Wright, 2005).

Det är relevant att förstå NIMBY-förklaringen eftersom den utgör grunden för att försöka hitta olika typer av affärsmodeller som kan överväga ekonomisk nytta med upplevd förlust av nytta (Hemlin, 2017). Men eftersom den ekonomiska nyttan endast utgör en del av förklaringen måste man även hitta förklaringar som existerar i det verkliga glappet som finns

¹ <https://www.nyteknik.se/energi/solceller-inte-pa-min-bakgard-6393905>

mellan planering, projektering och medborgare. I detta glapp finns förklaringsmodeller och arbetsmetoder som ofta upplevs som tidsödande, ligger utanför det tekniska och ekonomiska kunnande som företag och organisationer ser som avgörande för projekten, fokuserar på hur organisationen effektivt och strategiskt formerar sina kompetenser, och som därför ses som svåra att genomföra varför de helt enkelt inte tillämpas inom energiprojektering.

Denna undersökning inkluderar en rad metoder som kan användas för att hantera olika typer av projekteringar generellt, men den viktiga och avgörande frågan handlar om att metoderna i sig inte är några snabba lösningsorienterade universalgrepp som banar väg för redan tagna beslut. Metoderna ställer krav på att projekterare och planerare kan säkerställa att kompetenser som kan hantera allt som kommer fram med hjälp av dessa metoder, inte bara enkla och ytliga data, utan att man också behöver säkra att analyser finns inbäddade i ett samhällsvetenskapligt sammanhang. Det är här organisationen kommer in som en viktig utgångspunkt för att kunna hantera frågor som rör glappet mellan planering, projektering och medborgare. Om inte organisationen säkerställer att det finns kompetenser som kan hantera problem som är relaterade till delaktighet som ett samhällsfenomen är det troligt att man blir "path dependent" (spårbunden) gör det sannolikt att man kommer att "loopa" ett arbetssätt som slumpvis fungerar. Kompetenser kostar pengar, men det måste vägas mot att projektering utan sådana kompetenser ofta är ofta mer tidsödande, kostar mer pengar och riskerar att sprida negativa bilder av ett fortsatt nödvändigt arbete mot en hållbar utveckling i framtida projekt.

Studien innehåller slutligen generella rekommendationer inför framtida projekt rörande olika typer av projekteringar inklusive solenergi. Dessa rekommendationer redovisas separat och kan spridas i lämpligt folderformat.

Genomförande

Arbetet har delats genomförts med hjälp av en intervjuenkäter och intervjuer med en person som varit involverad i projektet från start, samt insamling av liknande forskningsstudier från andra delar av världen, och insamling av metoder för att hantera inflytande och deltagande från medborgare. Preliminära resultat har redovisats på konferensen "Solenergiens utveckling" vid Alexandersoninstitutet den 23e januari 2018.

Intervjuenkäter

Intervjuenkäter har genomförts utifrån ett adress- och telefonregister som upprättats över området Göingegården i Varbergs kommun. Adressregistret har upprättats via Eniro och omfattar individer som bor på adresserna: Åkerövägen, Sparreholmsvägen, Sävstaholmsvägen, Valldas väg, Frösåkersvägen, Brunnsäpplets väg, Aromavägen, Lobovägen, Fagerövägen, Filippavägen, Spartanvägen och Ribstonvägen. Dessa utgör samtliga adresser i

området Göingegården och som ligger i närheten av det som var tänkt för projekteringen av solcellsparken, se karta nedan.



Solcellsparken Göingegården



(c) Varbergs kommun /
Lantmäteriet

Skala 1:10000

0 100 200 300m

Figur 1. Karta över Göingegården (egen bearbetning).

Totalt ingår 425 individer i undersökningspopulationen. Eftersom bebyggelsen är blandad finns det flera telefonnummer på samma adress i vissa fall och där har en individs åsikter sökts per adress för att uppnå geografisk spridning snarare än individuella svar. En kort telefonintervju har genomförts med dåvarande projektledare för Varbergs Energi, Ola Wilhelmsson.

Frågorna som ställdes vid intervjuerna handlade om:

- Ålder
- Genus
- Om personen var för eller emot solcellsanläggningen
- Skälet till att personen var för eller emot (miljö, delaktighet, billigare energi, solcellsparken i landskapet, eller annat)
- Om personen genomförde någon form av aktiv handling för eller emot
- Lärdomar inför framtida solcellsanläggningar – vad bör man tänka på? (Involvera boende, informera om projektet innan man startar, tänka på storlek, annat)
- Övriga synpunkter

Telefonenkäterna visade sig vara en relativt tidsödande process som gav en svag representativitet när det gäller andelen svar, men trots detta en del svar av övrig karaktär som tagits fasta på i resultatredovisningen. Som jämförelse med traditionella telemarketingundersökningar används stora populationer som bearbetas under lång tid, upp till ett år. Förväntningarna på svarsresultat var högt ställda i denna undersökning i förhållande till utfallet.

Parallellt med intervjuenkäterna genomfördes en scoping av forskningsresultat från liknande studier med tillhörande förklaringsmodeller och teorier rörande energiprojektering.

Målsättningen var att få 100 personer att svara på frågorna för att få ett statistiskt underlag. Totalt har 235 telefonsamtal utförts, en stor andel ville inte svara på frågorna och en stor andel var inte anträffbara under de 8 heldagar då telefonintervjuerna genomfördes. Förvånande nog sade en del av dem som inte valde att delta i undersökningen att de inte kände till projektet med solcellsanläggningen. Tidpunkten som telefonintervjuerna gjordes var lördagar och söndagar mellan kl 11.00 - 17.00, d v s tider då det antogs att personer inte sov eller var upptagna med arbete. Totalt har 32 svar på intervjuenkäten erhållits varför resultaten inte redovisas i kvantitativ form. Svaren används istället för att analysera utifrån tidigare forskning och teorier kring acceptans.

Tidigare forskning kring acceptans och solenergi

NIMBYism

Studier av implementering av en rad olika typer av energiprojekt har gett upphov till kunskapen om ett glapp mellan positiva attityder hos allmänheten och det negativa beteendet när det gäller specifika projekt. Detta glapp finns beskrivet som "Not-In-My-Backyard", eller "NIMBY-förklaringen". Förklaringen tros hantera det paradoxala i att människor kan säga sig vara positivt inställda till solenergiprojekt, men att de samtidigt kan vara negativa till att ha den nära inpå sig.

Förklaringen bygger på att människor maximerar sin egennytta och att ingen vill offra sin utsikt för högre målsättningar. Man har dock senare upptäckt att relationen mellan attityder och beteenden är mer komplexa än så, och att förklaringen inte alltid kan användas i alla sammanhang.

Intresset har på senare år på allvar förskjutits mot att betrakta själva planeringsprocesserna som en viktig utvecklingsdel när det gäller utvecklingsprojekt och lokal planering. I Västeuropa ligger lokalt styre i linje med principerna för representativ eller indirekt demokrati. Medborgarna har således möjlighet att reagera på planeringsförslag och de lokala myndigheterna beslutar om reaktionerna ska tas hänsyn till eller inte. Breukers (2006:43) kommer till slutsatsen att många reaktioner på projektförslag är negativa till sin karaktär. För beslutsfattarna kan det därför vara frestande att inte involvera medborgarna i tidiga skeden i processen, eftersom det kan leda till förseningar i processen. Blockeringarna kan dock bli ömsesidiga i så kallade DAD-approacher (Decide-Announce-Defend) och mycket energi förbrukas på just konflikterna mellan de skapade utgångspunkterna. DAD-approachens utgångspunkt blir nämligen att de lokals kunskaper och intressen inte är användbara eller legitima, utan de härrör från en utgångspunkt som saknar kunskaper om problemens karaktär. Planernas respons på motstånd från energiprojekt är då ofta en ensidig informationsproduktion som förklaras utifrån "nimbyism" och människors egenintressen och patriotism (Ibid). Läget låses och det är svårt att acceptera det faktum att det finns starka emotionella band mellan människor och landskapet i landsbygden, vilket sin tur ställer stora krav på hanteringen av utvecklingsprocesser och resursutnyttjande.

Försvarare av DAD-approacher menar att det finns en tidsdimension kopplat till en projektering. Wolsink (2007) identifierade ett typiskt mönster när det gällde lokal acceptans före, under och efter ett projekt. Acceptansen följer en U-kurva, från hög acceptans innan projektet startade till (relativt) låg acceptans under uppbyggnadsfasen (oftast fortfarande positiv i allmänhet) och tillbaka till högre acceptansnivåer när väl projektet var igång.

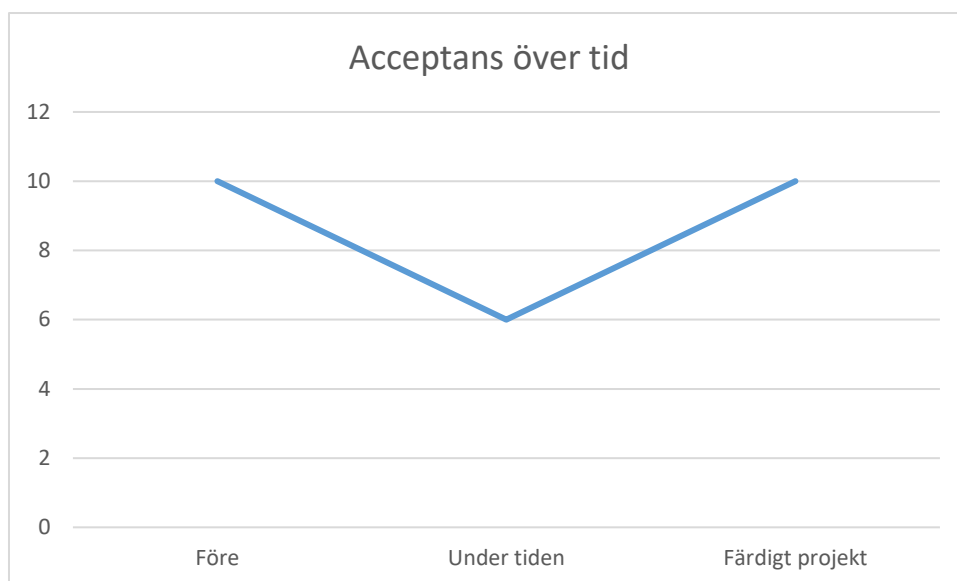


Diagram 1. Acceptans över tid (fritt från Wolsink, 2007).

Problemen som DAD-approacher skapar är bl a att det kan väckas ett motstånd mot projekteringen av solenergianläggningar. I Tyskland, som har världens största antal vindkraftverk installerade, har media fångat upp lokalt motstånd inför projekteringen av nya projekt (Wüstenhagen, Wolsink, & Bürer 2007). Konflikter mellan det media upplever som "små" och "stora" aktörer passar väl in i det som kännetecknar en nyhet där journalism kan bidra genom att ställa sig på den "lilla" aktörens sida. Liknande händelser utspelar sig i Storbritannien, Nederländerna, Schweiz och Frankrike, alla med livliga diskussioner på lokal och ibland även nationell nivå. Ytterligare problem som DAD-approacher har är att de negativa erfarenheterna "smittar" av sig på framtida projekt och kan påverka ingångsvärdena i föreställningarna om projektets värden varför U-kurvan kan förskjutas mot mindre positiva upplevelser.

Ett par saker är värda att nämna som innehåller nya aspekter i debatten kring acceptans och motstånd när det gäller just solcellsanläggningar av den storleksordning som var planerad vid Göingegården. Det första rör storleken på anläggningen och närheten till bostadsområdet. I regel utgör solcellsanläggningar av mikrostorlek ett individuellt beslut från varje boende, men i detta fall skulle anläggningen beslutas av någon utanför själva boendeområdet, vilket gör beslutsprocessen och delaktigheten i beslutet mer komplext och utmanande. För det andra ger förnybara energikonverteringar ovan mark oftast mindre energi i förhållande till den visuella påverkan (per MWh output), som oftast är högre (Sieferle, 1982). Den högre visuella påverkan gör frågan om delaktighet än viktigare i projekteringsprocessen.

Social acceptans och delaktighet

I takt med att utbyggnaden av solenergianläggningar av olika typer och storlek växer har flera forskare uppmärksammat en viktig och kraftfull barriär för att uppnå målen om ökad förnybar energi, och det handlar om social acceptans, som ofta hänger samman med delaktighet i processer som leder till implementering. Problemen med att skapa social acceptans är ingen nytt fenomen inom energisektorn. Det har förekommit protester mot projektering av kärnkraftverk, kärnbränsleavfallsanläggningar, vattendammar och vindkraftverk sedan lång tid tillbaka.

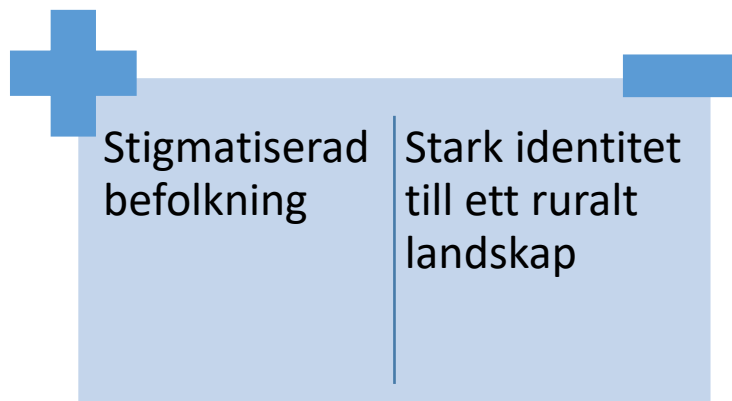
För att förnybar energiteknologi ska kunna implementeras på ett framgångsrikt sätt måste frågor som rör social acceptans och delaktighet adresseras, vilket inte har varit fallet i större utsträckning tidigare. De flesta utvecklare, inklusive energibolag, myndigheter och privata investerare har negligerat frågor om social acceptans och delaktighet. Man har trott att dessa inte utgör ett problem. Man har i vissa fall förlitat sig på att enkäter som gjorts före projekteringen har visat att människor är positivt inställda, och ibland att de negativa inställningarna lägger sig med tiden (Bell et al., 2005; Eurobarometer, 2003; BPA, 2003; Simon and Wüstenhagen, 2006). Man har också haft en mycket stor tillförsikt till en bra support när det gäller teknologin i anläggningarna (Wüstenhagen, Wolsink, & Bürer 2007). När motstånd uppstått har man använt förklaringar som NIMBYism vilket har gett upphov till en utveckling av olika affärsmodeller för att tillfredsställa den ekonomiska nyttan hos människor som varit skeptiska.

Social acceptans är använd inom policy-litteraturen, men klara definitioner saknas. Wüstenhagen, Wolsink, & Bürer (2007) anger tre olika dimensioner av social acceptans: den socio-politiska acceptansen, närområdesacceptansen, och marknadsacceptansen. Ibland är den sociala acceptansen beroende av samtliga dessa tre kategorier.



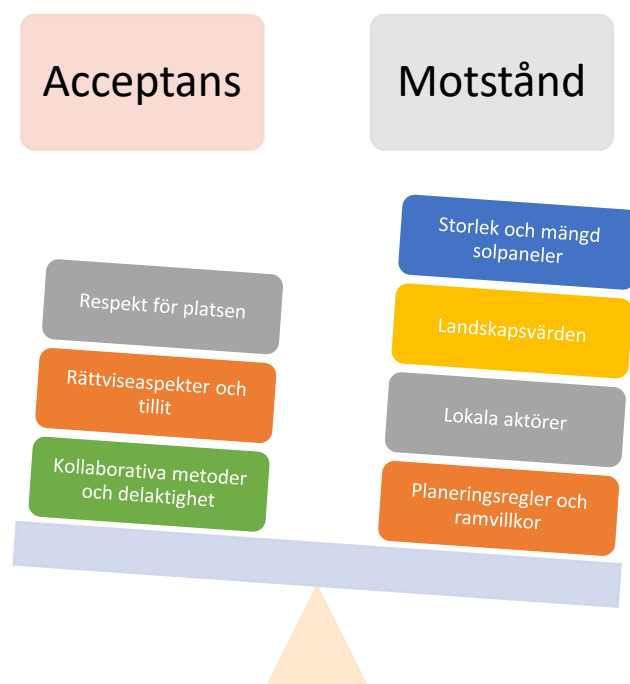
Figur 2. Olika dimensioner av social acceptans (fritt efter Wüstenhagen, Wolsink, & Bürer, 2007).

När det gäller den sociala acceptansen och delaktigheten finns en del enskilda studier som visar på komplexiteten i planering och genomförande av energifaciliteter. Den gemensamma nämnaren för dessa studier är möjligen ett varsamt närmande till berörda boende samt kravet på kunskaper om den specifika platsen där projekteringen ska äga rum. Van der Horst (2007) menar t ex att aggregering, d v s storleken på och mängden solpaneler, i detta fall, samt närheten till boende påverkar starkt de allmänna åsikterna om ett projekt, men effekten dessa åsikter har kan variera mycket beroende på den lokala kontexten och vilken upplevelse människor har när det gäller landskapets "värde". Stigmatiserade platser befolkning är mer benägna att välkomna "gröna" förnybara faciliteter, medan människor med en starkare koppling mellan ett ruralt landskap och en identitet är mer benägna att motsätta sig en utveckling mot förnybara energiprojekt, särskilt om de även bor i dessa områden.



Figur 3. Variabler som påverkar acceptans utifrån ett landskaps värde. Fritt efter Van der Horst (2007).

Människor är medvetna om NIMBY-förklaringen och försöker dessutom undvika att färga in sina svar i intervjuer på så sätt att man undviker en etikettering som "egennyttig". Detta gör att man måste vara försiktig som intervjuare när man ställer frågor som kan relateras till NIMBY. Studier i Frankrike och Tyskland har visat att det är två faktorer som är viktiga vid utvecklandet av gröna energifaciliteter. Å ena sidan är ramverken och dess planeringsvillkor viktiga för acceptansen, d v s ekonomiska incitament och regleringar. Å andra sidan, är lokala och territoriella faktorer viktiga att ta hänsyn till, t ex den lokala ekonomin, platsen, lokala aktörer och den konkreta planeringsprocessen på platsen. Av det skälet rekommenderar man att de lokala faktorerna tas på allvar och att man anlägger en samverkande eller kollaborativ approach när platser för projektering väljs (Gross, 2007; Jobert et al., 2007). Ytterligare en variabel som är viktig att ta hänsyn till handlar om tillit. Huijts (et al., 2007) har visat att professionella aktörer som följeforskar nära ett projekt påverkar tilliten i positiv riktning. Slutligen spelar deltagandet i forum och diskussioner där många olika röster får höras en roll för hur tilliten till ett projekt påverkas positivt, jämfört med om människor bara får höra en sida av saken. Ett försök att väga samman dessa variabler kan ses i figuren nedan.



Figur 4. Balansen mellan motstånd och acceptans (fritt efter Jobert et al., 2007).

Rätt kompetenser

Frågor som rör social acceptans och delaktighet har normalt betraktats som mindre viktiga och har i många fall benämnts som "icke-tekniska" faktorer (Carlman, 1982). Det finns en tendens att besätta projekt som rör solenergi med kompetenser som har rätt tekniskt kunnande, snarare än att hitta kompletterande team med olika typer av kompetenser. De kompetenser som ofta saknas är de som har samhällsvetenskapliga kunskaper, d v s kompetenser som kan hantera frågor som rör relationen mellan samhälle och individ. Det är lätt att förledas att tro att kunskaper om människan som isolerad psykologisk eller ekonomisk varelse är tillräckligt för att få kunskap om människors handlande och tänkande, men även om sådana perspektiv leder till specifika och generella svar når man sällan fram till konkreta åtgärder som faktiskt fungerar. Frågor som rör den sociala dimensionen utgår från ett mer holistiskt perspektiv där människan som samhällsvarelse står i fokus och där blir svaren mer komplexa och kontextberoende, men rekommendationerna visar sig ofta fungera i lokala sammanhang. Crowley, Hinchliffe och McDonald (2017:1b) beskriver samhällsvetenskapens ingång i förhållande till andra vetenskapliga och praktikorienterade approacher till planeringsmål på följande sätt:

"While natural scientists working in applied disciplines are perhaps most interested in overcoming or circumventing opposition to deliver management goals, social researchers often focus on exploring the competing aims, knowledges and values underpinning these disputes"

Forskning har visat att tilliten till projektgenomförande ökar när det finns professionella aktörer som följer och utvärderar större projekt (Huijts, et al., 2007). Undersökningar visade att medborgarna har större tillit till följande aktörer som icke-statliga organ (NGOs) jämfört med kommersiella aktörer (Ibid). Det viktiga förefaller dock vara att det finns olika aktörer med olika åsikter med i projekt som syftar till att skapa acceptans och att även berörda aktörer görs delaktiga i processen på ett eller annat sätt. Det är dock värt att notera att ett högre deltagande i beslutsprocessen kan mycket väl bidra till starkare argument mot förslagen, men i gengäld så har projekt med högt deltagarinslag lett till en högre acceptans för förslagen, och de projekten blev framgångsrika (McLaren-Loring, 2004; Kahn, 2004). I de fall där motståndet var mycket starkt och de lokala grupperna var väl organiserade emot ett förslag, hade de troligen lyckats motarbeta förslaget vilka metoderna än hade varit (McLaren-Loring, 2004). Delaktighetsproblematiken kan t ex lösas genom att man tillämpar det som prövats i Frankrike och som kallas för flexibel decentraliserad planering. Med en decentraliserad approach kan man öka tilliten och hitta lösningar på eventuella konflikter mellan en centraliserad planering och enskilda beslut om platser som berörs av en projektering (Breukers och Wolsink, 2007). Ett lokalt deltagande gör det också möjligt för lokala investerare att delta som en aktör, vilket ibland kan utgöra en flaskhals i ett solenergiprojekt (Sauter och Watson, 2007). Framtida energiprojekteringar kännetecknas av att de boende är involverade i processerna i egenskap av prosumers – samtidigt producenter. En rad forskare från Storbritannien och Wales hävdar att det saknas en offentlig debatt om energiomställningen och att det finns en tendens att de sociala och vardagliga dimensionerna glöms bort (Goulden et al., 2014; Owens och Driffill, 2008; Demski et al., 2015; Llewellyn et al., 2017).

Sovacool (et al., 2015) menar att det krävs ett multidisciplinärt samhällsvetenskapligt forskningsprogram för att få fram kritisk kunskap och stöd för utveckling av policys kring energiutveckling. En undersökning gjord utifrån 90000 citeringar visade att 95,7% av forskning kring energifrågor rör teknikanvändning, medan endast 4,3% av forskningen utgår från icke-tekniska och icke-ekonomiska variabler (Ibid). Energiprogram som integrerar samhällsvetenskapen kan hjälpa till att förstå dynamiken mellan energiproblem och att kunna utveckla möjliga och acceptabla lösningar i framtiden. Många gånger ignoreras de sociala frågorna medan de tekniska lösningarna på energiproblemen framförs som avgörande för acceptans och delaktighet. Detta gör att tillförlitligheten hos många energilösningar i praktiken är låg eftersom de är överdrivet fokuserade på antaganden om kostnader och bortser från andra viktiga motiv hos energipolitiken och handlingar som syftar till social jämlikhet, politik och oförutsedda teknologiska framsteg. Vidare konsekvenser av forskning kring tonvikten på teknik och ekonomi betyder också att man riskerar att reproducera homogena och ensidiga resultat som t ex även utesluter genus- och maktperspektiv. När man dessutom använder sig av intervenerande eller följeforskande ansatser finns det större möjligheter att kunna översätta teknikens fördelar på ett annat sätt jämfört med förenklade uppmaningar eller tekniska beskrivningar. Slutsatsen är att man behöver i långt större utsträckning än tidigare integrera samhällsvetenskaplig kunskap i

energiforskningen för att förstå de generella och lokala sammanhangen; för att uppnå saklighet (d v s integrera flera olika perspektiv) för att skapa delaktighet; och för att skapa acceptans. Anledningen till att de samhällsvetenskapliga kunskaperna inte ses som centrala handlar om hur kompetenser i organisationer som arbetar med energifrågor reproduceras.

Olika kompetenser i projekteringen

Tidigare undersökningar av kompetensförsörjning inom byggbranschen i Halland visade att företag generellt inte är så medvetna om hur man gör sig attraktiv som arbetsgivare i syfte att attrahera specialistkompetenser och att det paradoxalt nog finns en skillnad mellan vad man tror att man gör när det gäller arbete med t ex hållbarhet och vad som faktiskt sker när man ställer frågor till anställda i företagen (Jonasson, et al., 2017). Det finns med andra ord en diskrepans mellan det man tror att man kan och har kompetenser för och det man faktiskt behöver. I organisatoriska termer talar man om att man reproducerar en strukturerad kompetensförsörjning och beslutsfattande som präglas av "path dependency" (Sydow, Schreyögg, & Koch, 2009:691). "Path dependency" betonar organisationens historiska bakgrund och föregår framtida beslut mot bakgrund av hur man beslutat om kompetensförsörjning tidigare, vilket skapar inlåsningar när det gäller hur man möter nya problem med nya lösningar och förstärkningar av tidigare historiska beslut. Med andra ord, en teknologiskt- eller ekonomiskt dominerad organisation har en tendens att anställa kompetenser med samma bakgrund som övriga i organisationen har eftersom man alltid tagit liknande beslut tidigare och för att man helt enkelt inte känner till vad kompetenser utanför dessa områden kan tillföra. "Path dependency" ur ett organisationsperspektiv handlar således om att man tenderar att betona lösningsorienterad problemhantering utifrån metoder, men saknar oftast kompetenser som kan sätta det material som metoderna ger upphov till i relation till förklaringar som utgår från människan som samhällsvarelse. Överbetonandet av metoden ger därför ofta resultat som är likformiga och som pekar på enkla och snabba lösningar vars utgångspunkter är att försvara beslut som redan är tagna, s k DAD-approacher (Decide-Announce-Defend) Breukers (2006:43).

Resultat

Orsaker till en negativ inställning

Om man tar svaren för vad de är rakt upp och ned från de boende så var de flesta negativa till solcellsanläggningen för att:

- De ansåg att de blivit dåligt informerade om projektet
- De tyckte att det skulle förfula deras område
- De var oroliga för att projektet kunde sänka värdet på deras fastighet

När man ser till behovet av information så är det en åsikt som har flera lager av förklaringar. I en intervju med Ola Wilhelmsson ställdes frågor för att få en bakgrund till projektet, anläggningens tänkta plats och varför anläggningen flyttades till en annan plats. En grundläggande orsak till att det snabbt etablerades ett motstånd mot solcellsparken handlade då om att de boende i området var lovade ett grönområde när bostäderna projekterades samt att de boende upplevde att projekteringen av solcellerna redan var beslutad i samband med samrådsförfarandet. Att bli informerad i detta fall kunde alltså tolkas som att man hade önskat bli informerad om en *förändring av det avtal* som byggde på att projekteringsområdet skulle lämnas orört som naturområde.

I Wüstenhagens, Wolsink, & Bürers modell (2007) kan hinder för acceptans för projektet frågor som rör närområdesacceptans – utgöras av rättvisa procedurer och distribution, tillit, delaktighet. När en projektering av solcellsanläggningen bryter mot en tidigare överenskommelse eller om beslut upplevs som tagna enligt DAD-approachen kan medborgare uppleva en brist på tillit och delaktighet. När boende inte känner att spelreglerna följs utifrån tidigare löften kan man också se att ett motstånd väcks genom att brister i planeringsregler och ramvillkor, samt att planerare och projektörer inte visat den respekt för platsen som boende förväntat sig, enligt modellen från Jobert (et al., 2007).

Även om Göingegården kännetecknas av att vara ett transitionsområde, d v s ett område som personer ofta startar en bostadskarriär i för att sedan välja ett bostadsområde utifrån egna preferenser, så är det inte ett boendeområde som kännetecknas av att ha en stigmatiserad befolkningsgrupp (Van der Horst, 2007). Det är snarare så att det finns en stark identitet kopplad till platsen, t ex i form av attraktivt naturområde.

Det som är viktigt vid analysen av argumenten som befolkningen använder sig av i sammanhanget, t ex att det förfular området eller att det påverkar marknadsvärdet på fastigheten, inte stannar vid det uppenbara och det som sägs. Analysen måste utgå från att de boendes argument är tidsbestämda och relaterade till andra liknande diskussioner som pågår i tiden. Argumenten är således föränderliga och kunde lika gärna handlat om reflexer eller buller. De argument som framkommit går att koppla till ett uttryck som handlar om att man inte känt sig delaktiga i processen och besluten och att det finns en känsla av identitet till platsen i fråga.

En kollaborativ approach med metoder som föreslås nedan kan tidigt identifiera platsens värde och karaktär genom intervjuer med boende. Med följeforskande metoder kan projekterare och planerare överbrygga och förklara planeringssteg, skapat delaktighet, och få förslag på samarbetsformer, och därmed också skapa en tillit till projekt, enligt metoder som beskrivs nedan.

Aktivt motstånd

Av dem som intervjuades var inte samtliga negativt inställda till projekteringen, även om de var ett fåtal. De aktörer som var negativt inställda har angivit att de ansåg att solcellsanläggningen skulle påverka värdet på deras fastighet negativt. Med en följeforskande och kollaborativ approach kan man kunnat möta upp liknande antaganden för att få en djupare förståelse för om det egentligen är landskapsbilden som anses som värdefull, och där en solcellsanläggning skulle kunna bidra till att göra platsen mindre attraktiv, och därigenom påverka värdet på fastigheter.

Man kan också med hjälp av en kollaborativ approach få förslag på var och hur placeringen skulle kunna nå en acceptabel position i förhållande till bebyggelsen. Det är också möjligt att möta upp eventuella missförstånd när det gäller projektens status, d v s om det verkligen är politiskt beslutat eller om det enbart är ett förslag från projekterare. Eftersom en traditionell DAD-approach ofta tillämpas är det svårt för medborgare och deltagare att avgöra om ett samråd egentligen innebär att man tar ställning till ett i praktiken redan beslutat projekt, eller om det handlar om ett samråd som ligger tidigt i en projekteringsprocess. Om medborgarna utgår från att beslut i praktiken redan är tagna blir det svårt att föra en dialog. Det är troligen så att inte bara projekterare, planerare och företag behöver inneha kompetenser som kan hantera dialoger, även med borgare behöver få tid på sig att lära om delaktighet.

I nästan alla typer av bostadsområden bor aktörer som har kompetens och erfarenhet av att protestera på olika sätt. I detta fall beskriver en av de intervjuade att man gått samman och författat skrivelser till VD för Varbergs Energi och att man skrivit debattartiklar och insändare i lokal media. Protesterna har fångats upp av andra nationella media och fått relativt stor spridning för att vara ett så lokalt projekt. När projektet upplevdes som avvikande från löftet om att den tänkta projekteringsplatsen skulle förbli orörd samtidigt som man upplevde att projekteringen kommit längre i en beslutsprocess än vad projekteraren hade avsett, flyttades frågan snabbt över till media. Detta kan undvikas genom att på ett mycket tidigt stadium skapa dialog med boende och hitta arbetsmetoder som involverar de boende på olika sätt.

Intervjuerna gav vid handen att det fanns ett litet antal svarande som var positivt inställda till projektet och de ansåg att solcellerna var ett miljövänligt alternativ i rätt riktning mot en hållbar värld. I ett idealiskt scenario är en blandning av många olika röster och åsikter från olika aktörer en hållbar väg framåt för att skapa förståelse och acceptans inför förändringar i människors närområden, om man ska förlita sig på de metoder som redovisas nedan.

En viktig lärdom från Göingegården är att människor troligen är mest bekanta med en DAD-approach från myndigheter och andra aktörers sida. Det är därför lätt att dra slutsatsen att man redan tagit beslut, alternativt att man kommit så långt i planeringen att det är svårt att backa från ett beslut vilket gör att man också reagerar på ett kraftfullt sätt. Det tar således tid att introducera och implementera metoder som handlar om delaktighet och medborgarengagemang i många projekteringsprocesser.

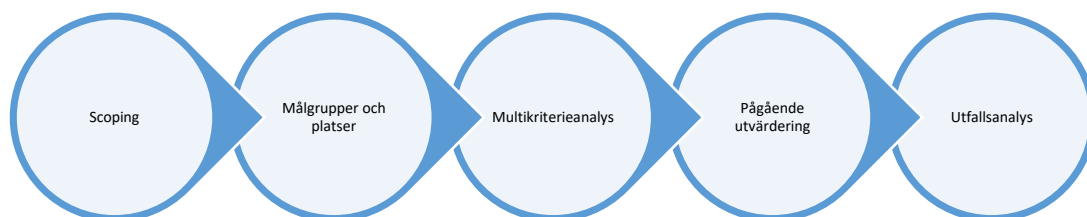
Metoder för utvärdering och deltagande

Nedan redovisas en rad olika metoder för att utvärdera och skapa delaktighet i energiprojekteringsprocesser som solcellsanläggningar. Metoderna är beprövade och rekommenderade på såväl nationell-, EU- och internationell nivå. Metoderna kräver ofta involverandet av kompetenser som kan hantera frågor uppstår i gränsskiktet mellan samhälle och individ.

Utvärderingsmetoder

Sociala konsekvensbedömningar (SK)

Det finns en rad olika typer av varianter av metoder som är användbara för att undersöka sociala konsekvenser av en projekteringsåtgärd och för att skapa delaktighet och samarbete med aktörer som projektet berör. Grundläggande för samtliga metoder är att de söker någon form av kollaborativ form för att skapa delaktighet och acceptans och de försöker skapa forum där en levande diskussion kan pågå mellan aktörerna som är berörda, men även aktörer som har många olika kompetenser som kan tillföras diskussionen. Det finns fördelar med att se de olika metoderna som olika steg i en process där aktiviteterna länkar i varandra, se figur nedan.



Figur 5. Sociala konsekvensbedömningar i olika steg.

Nedan beskrivs en rad metoder för att hantera sociala konsekvenser av ett energiprojekt. Gemensamt för dem alla är att det krävs en medvetenhet och en handlingsberedskap inför att inlemma sociala konsekvenser i ett projekt eftersom många av måtten som vidtas måste ske innan projektet startar. En annan utmaning är att trots att procedurer som ska hantera sociala konsekvenser planeras så kan det uppstå tillfällen då delar av eller hela projekt kan komma att behövas dras tillbaka eftersom de skapar oacceptabla sociala konsekvenser. Ytterligare en utmaning är att utvärderingar med fokus på sociala konsekvenser inte alltid är enkla att mätas i numerära termer och kan därför riskera att undgå att räknas som faktiska eller reella. Detta gäller när människor har en stark känslomässig bindning till en plats (Crowley, Hinchliffe, och McDonald, 2017a).

Det är en fördel om projekterande verksamheter har kompetenser för att kunna hantera olika metoder för utvärdering och dialoger med medborgare. Det är inte tillräckligt att tycka eller tro att offentliga aktörer ska sköta dialogerna för att det är i allmänhetens intresse. Tvärt om, ibland kan det vara olyckligt att blanda myndighetsrollen med dialogrollen för en offentlig aktörer. Det som är viktigt att tänka på är att från början budgetera för utvärderingsaktiviteter som har med sociala konsekvensanalyser att göra, oavsett aktör som driver projektet. De mått man tagit i processen för att realisera ett projekt utgör viktiga argument för ett genomförande eller ett avbrott i en projektprocess. Det är sannolikt mindre kostsamt om projektörerna själva kan avbryta ett projekt som leder till oacceptabla sociala konsekvenser.

Scoping

Metoden innebär att man i en tidig fas försöker identifiera risker av social karaktär i ett projekt och möjligheten planerande aktörer har när det gäller att kunna möta sådana risker. Scoping görs utifrån generella och kontextlösa premisser och man kan använda tidigare angreppssätt på liknande problem samt vilka konsekvenser tidigare projekt och ansatser som företag eller myndigheter resulterade i. Det är viktigt att se till såväl lyckade som mindre lyckade projektimplementeringar. Om liknande eller geografiskt nära projekt saknas kan man göra en litteratur-scoping utifrån erfarenheter från projekt som lyckats eller inte lyckats. Scoping kan utföras utifrån såväl tvärvetenskapliga, samhällsvetenskaplig, humanistisk som teknisk litteratur (se Crowley, Hinchliffe, och McDonald, 2017a). En rad olika exempel finns också i den s k "grå" litteraturen, d v s rapporter från myndigheter, kommuner och andra aktörer.

En kontextbaserad scoping innebär att man försöker identifiera människor som är engagerade i frågan som ett projekt berör. Det kan röra sig om boende i ett område som är föremål för en projektering eller andra aktörer som känner att projektet är angeläget för dem. Denna tidigare process ger möjlighet för projektörer eller planerare att skapa en djupare och mer kontextuell förståelse för risker och möjligheter och detta är ett viktigt steg i arbetet med att bygga tillit.

Lämpliga metoder är kartläggning av demografiska, platsspecifika, ekonomiska, etniska och sociala variabler i en lokal kontext.

Utvärdering av målgrupper och platser

Utvärderingar av målgrupper och platser sker när man har identifierat olika sociala konsekvenser av ett projekt och det krävs investeringar av resurser (Binimelis, Moterroso & Rodriguez-Labajos 2007; Marshall et al. 2011; Reed et al, 2009). Utvärderingen omfattar målgrupper eller en allmän publik analys som tar hänsyn till de specifika geografier och platser som omfattas av ett projekt. Mer specifikt handlar det om att integrera kunskaper om befolkningens utsatthet och förmåga att hävda sig i termer av makt. En sådan utvärdering syftar till att förutse såväl positiva som negativa konsekvenser av olika projekteringsalternativ, samt hur dessa alternativ kan påverka olika grupper i det berörda området.

Metoder som är lämpliga är bl a enkäter, fokusgruppsintervjuer, enskilda intervjuer, participatorisk (deltagande forskning), följeforskning, kartläggningar och byggande av scenarier.

Multikriterieanalys

En multikriterieanalys kan användas i direkt anslutning till beslutsfattande och hantering av en projekteringsprocess. Förfarandet går ut på att man utvärderar olika projekteringsalternativ mot varandra på ett integrerat vis, d v s genom att utgå från flera olika analyser eller utvärderingar av ekonomiska-, miljömässiga- och sociala konsekvenser, samt teknisk genomförbarhet. Multikriterieanalyser är användbara när man har ett komplext problem med flera eller konkurrerande viljor och motiv (Est evez Walshe & Burgman, 2013).

Pågående utvärdering - en adaptiv och responsiv approach

En del av implementeringsprocessen inkluderar med fördel en kontinuerlig hantering av oförutsedda sociala konsekvenser genom en hel livsprocess i ett projekt, vilket kan vara mer värdefullt än att försöka förutse allt som kan påverkas av ett projekt (Vanclay, 2012). Det avgörande här är att interventioner förblir adaptiva och responsiva inför problem som uppstår och att man upprätthåller ett aktivt engagemang mellan olika aktörer i projekteringsprocessen, den plats som påverkas och en intresserad allmänhet.

Lämpliga metoder kan utgöras av att upprätta hjälplinjer, interaktiva websidor och sociala medier.

Utfallsrapport

Det är viktigt för projektörer och andra aktörer att genomgå en utvärdering som rör utfallet från ett projekt i relation till de målsättningar, syfte och förväntade resultat som ett projekt

upprättat innan starten. En sådan utfallsrapport bör innehålla förväntade och observerade sociala konsekvenser, liksom tekniska utmaningar och miljömässiga konsekvenser.

Deltagarmetoder

När det gäller deltagarmetoder har SKL sammanställt en rad olika verktyg som är användbara för att engagera och fånga upp engagemang från en specifik plats och från en allmänhet.² I den verktygslåda som sammanställts finn även webbaserade dialogverktyg och exempel som är användbara för en rad olika typer av projekteringsprojekt där allmänheten är berörd.³

Metoderna kan fungera inom flera olika steg som nämns under rubriken "utvärderingsmetoder". Deltagarmetoderna lämpar sig för att skapa och upprätthålla en dialog med berörda och en allmänhet. Metoderna kan användas genom hela projekteringsprocessen och kan i vissa fall komplettera eller helt ersätta vissa moment som beskrivs som utvärderingsmetoder.

Metoderna presenteras bäst på SKL:s hemsida och i verktyget dialogguiden, men några bra verktyg är värda att nämnas här.

Hemsidan som kommunikationskanal

Olika kommuners eller organisationers hemsidor utgör en viktig kanal för att kommunicera med medborgare. Man har ofta möjlighet att lägga resurser på filmklipp, intervjuer och länka till annan fördjupad information. Hemsidan kan också användas för att länka vidare till verktygen som beskrivs nedan.

Chatt

I chatten kan deltagare kommunicera via korta textmeddelanden i realtid. Verktöget kan användas för att t ex ge medborgare möjlighet att ställa frågor om ett projekt. Chattverktyg är enkla, billiga och t o m gratis i vissa fall, och de går att använda för mobiler. Nackdelar med en chatt är att den kan behöva modereras och att inläggen kan komma snabbt och bli många till antalet. Arbetsinsatsen är trots detta relativt liten.

E-mentometern

E-mentometern är uppbyggd som en enkät med en rad frågor med alternativ som medborgarna kan besvara. E-mentometern fungerar både inför en projektering som i utfallsanalyser. Verktöget är mycket enkelt att använda sig av och kan med liten arbetsinsats ge bra underlag för beslut och kunskap om medborgares åsikter.

² <https://skl.se/demokratiledningstyrning/medborgardialogdelaktighet.371.html>

³ <http://www.dialogguiden.se/>

E-petitioner

E-petitioner är en metod som blir alltmer vanlig när det gäller att kunna få in medborgares förslag på förändringar/aktiviteter/utveckling etc. E-petitioner upprättas ofta via hemsidan och kan marknadsföras via sociala media. Petitioner kan också användas för att länka till bakgrundsinformation i frågan. Här kan andra medborgare stödja ett förslag genom att signera en petition.

Geo-panelen - kartan som dialogverktyg

Verktyget utgår från en webbdialog där medborgarna får tycka till kring olika frågor med utgångspunkt från en karta som beskriver en konkret plats. Verktyget kan användas vid planering av hela stadsdelar.

Aktionskatalogen

EU har en pågående och växande portal för olika strategier och verktyg för att involvera allmänheten i angelägenheter som rör politik, planering och forskning. Portalen går under namnet PE2020 Public Engagement.⁴ Portalen har ett relevant programverktyg för att hantera olika typer av medborgardialoger och för att skapa inflytande över beslutsprocesser. Sammanlagt finns ett femtiotal olika verktyg som kan kalibreras för ett specifikt projekt som handlar om solenergi.⁵ Varje metod som beskrivs under aktionskatalogen kommer med en längre beskrivning och en manual för genomförande på hemsidan. De metoder som är användbara är följande:

Följeforskning

Används för att integrera forskning i samhället genom att demokratisera kunskapsprocesser som är grundade i ett lokalsamhälles behov.

Charette

Charette kallas också för undersökning genom design och har vissa likheter med scenario-workshops. Charette är franska för karta och används inom planeringen för att underlätta input av synpunkter från ett specifikt geografiskt område. Metoden består av en rad intensiva workshops där många olika målgrupper samarbetar tillsammans med tjänstemän och politiker.

⁴ <https://pe2020.eu/>

⁵ <http://actioncatalogue.eu/search>

Medborgarkompass

Metoden innebär att man undersöker medborgares kunskap och synpunkter på hur politiska beslut tas emot och hur dessa beslut utvärderas av medborgarna? Man undersöker också vilka frågor medborgarna vill adressera till politikerna. Metoden går ut på att man träffar ca 200 slumpvis utvalda medborgare utifrån representativitet (ålder, utbildning, genus och ursprung). Metoden är lämplig att använda när en policy ska utformas, t ex en policy kring förnybar energi.

Medborgarkonferens

Medborgarkonferensen är ett storskaligt deliberativt möte som kombinerar småskaliga möten face-to-face och storskaligt kollektivt beslutsfattande genom röstning. Vanligtvis används kommunikationsteknologier för röstning, sms och online-enkäter för att underlätta diskussionen. Vanligtvis bjuds experter in till dessa konferenser utifrån utvalda områden, till vilka olika typer av experter kan bjudas in.

Medborgarutmaningar

Metoden innebär att man samlar 20-25 medborgare för en dags diskussion kring utmaningar och möjliga lösningar. Dagen startar med att experter presenterar och reflekterar över olika samhällsprioriteringar samt att man redovisar olika verktyg för att hantera dessa problem. Två plenumsessioner under dagen hjälper till att fokusera och snäva in på utmaningar för varje mindre grupp. På slutet av dagen presenteras utmaningarna för politikerna.

Samhällsbaserad deltagande forskning

Anslaget innebär en kollaborativ approach där forskning jämföras med alla andra parter i en process. Metoden innebär att man samlas kring en forskningsfråga som är viktig för lokalsamhället. Därefter strävar man efter att kombinera kunskap med handling och att åstadkomma en social förändring för att förändra en situation som ska förbättra t ex frågor som rör energi. Metoden innebär ett kollaborativt lärande och en ömsesidig överföring av expertkunskap mellan alla parter genom delat beslutsfattande, gemensamt ägarskap över processerna och produkterna från forskningen.

Konsensuskonferens

En grupp med 10-30 medborgare får möjlighet att ge sina synpunkter kring ett specifikt tekniskt problem eller ett problemområde. De diskuterar, konsulterar experter och formulerar rekommendationer under en konferens som varar 3-4 dagar. Gruppen medborgare väljs ut slumpvis ur populationen. De träffas två veckor före konferensen för att vidga sina kunskaper kring problemområdet och formulerar en uppsättning huvudfrågor som man vill presentera för en panel eller experter och andra medborgare vid konferensen. Under de två första dagarna presenterar experterna olika perspektiv och medborgarna får möjlighet att ställa frågor. Under sista dagen på konferensen sammanställer

medborgarpanelen sina rekommendationer till experter, politiker, målgrupper och allmänheten, samt att media ges möjlighet att delta för att bredda debatten.

Deliberativa workshops

Deliberativa workshops är en form av faciliterade gruppdiskussioner som ger deltagarna möjlighet att beakta en fråga på djupet, utmana varandras åsikter och utveckla perspektiv och argument för att nå en bättre informerad position. Detta ger deltagarna en större förståelse för vad som ligger bakom en åsikt eller hur människors åsikter förändras när de ges ny information eller ges möjlighet att diskutera en fråga. Metoden liknar fokusgrupper men här ges en större möjlighet till ett deliberativt samtal.

Fokusgrupper

Fokusgrupper används för att förstå lokalsamhällets behov, preferenser och åsikter. Frågorna som deltagarna ska besvara är typiskt kvalitativa och öppna och därmed också möjliga att öppet tolka. Svaren har djup, nyans och är varierade. Gruppdynamiken och interaktionen måste observeras, även den icke-verbala kommunikationen. Fokusgrupperna beskriver vad deltagarna egentligen tycker och känner, även om deras svar kan vara svåra att mäta på en skala.

Sökkonferens för framtiden

En sökkonferens vara i tre dagar. Konferensen startar på eftermiddagen den första dagen och fortsätter hela nästa dag för att avslutas den tredje dagen vid lunch. Konferensen består av 60-80 deltagare, eller fler i parallella rum. De representerar olika målgrupper, företrädesvis representerade av jämna antal deltagare från varje målgrupp, vilket gör att de kan växla mellan sina egna målgrupper och blandas i olika målgruppskonstellationer. De olika målgrupperna kan vara personer med professionell kunskap och information, personer med auktoritet och resurser för att handla, och personer som påverkas av konferensen och dess beslut. Konferensen består av 5 faser med olika uppgifter: att reflektera över det förflutna, att undersöka det nuvarande, att skapa framtida scenarier, att identifiera gemensamma visioner som deltagarna har kommit överens om att arbeta med, och att förbereda för handling.

Perspektivworkshop

Syftet med denna SWOT-inspirerade workshop är att undersöka möjliga myter, generera nya perspektiv och komma med råd gällande en given teknologi eller teknologisk utveckling. Metoden lämpar sig särskilt för relativt breda teknologiska ämnesområden där det inte ännu finns en konsensus kring vad som ska eller bör göras. Metoden innebär en utvärdering av teknologi. Den involverar människor som är påverkade av teknologin. Deltagarna kan vara mellan 36-48 och varar normalt över en och en halv dag. Idén bakom metoden är att programmet och uppgifterna är relativt fasta, medan resultatet förblir öppet.

Slutsatser

Syftet med undersökningen var att:

- Undersöka de boende på Göingegården och deras syn på solenergi generellt, men också den specifika solenergianläggningens tänkta placering
- Relatera resultaten till samtida forskning om energiprojektering och acceptans
- Ta fram lärdomar som är viktiga att ta hänsyn till inför framtida projekteringar
- Redovisa metoder som används för att skapa delaktighet, engagemang och acceptans inför framtida energiprojekteringar

Undersökningen visade att:

- De boende som svarade ansåg att de blivit dåligt informerade om projektet
- De boende som svarade tyckte att det skulle förfula deras område
- De boende som svarade var oroliga för att projektet kunde sänka värdet på deras fastighet

En analys av resultatet som tar sin utgångspunkt i forskningen om acceptans och energiprojektering ger en nyanserad förståelse av svaren i förhållande till traditionella NIMBY-förklaringar. Det som beskrevs som ett informationsbehov från de boendes sida kan tolkas som att det man upplevde att det saknades en dialog och ett behov av att förstå mer om projektet.

De boende förväntade sig att avtalet med projektören om att naturområdet inte skulle exploateras skulle hållas. Möjlighet till dialog försvåras av att man trodde att detta avtal brutits. I ett sådant läge uppstår en brist på tillit och också utrymme för dialog, varpå motståndet stärks och projekteringsfrågan riskerar att förflyttas över till nya arenor.

Missförståndet handlar alltså om att de boende utgått från att den konventionella DAD-approachen använts i projekteringsprocessen, d v s att beslut om projekteringen i princip redan tagits när man begär ett samråd eller att man inser att beslutsprocessen har kommit så långt att det är svårt att förändra ingångsvärden i projektet.

De argument som framförs gällande förändring av områdets kvalitativa estetiska eller upplevelsemässiga karaktär visar att det finns värden kopplade till platsen som också är starkt förknippad med människors identitet. I ett sådant läge är det viktigt att närma sig frågor som rör projektering med försiktighet och respekt.

Slutsatserna från undersökningen om olika metoder utifrån forskningen är i korthet:

- Forskning och metodutveckling som skett på senare tid och på många håll i världen visar att det går att förstå och att involvera boende och stora delar av en befolkning i frågor som rör energiprojektering.
- Flera av metoderna bygger på att involvera medborgare i ett tidigt stadium och att ha en kollaborativ approach till projekteringsprocessen.

- Alla metoderna som redovisas nedan bygger på att projekteringsprocessen budgeterar för aktiviteter som är relaterade till acceptans och delaktighet.
- Alla metoderna antyder att projektörer innehar kompetenser som kan hantera såväl processer som kvalificerade analyser av det som uppstår som resultat av dialogerna mellan parterna i ett projekt.

Rekommendationen inför framtida projekt börjar i den sista ändan av slutsatserna från forskningen och metodutvecklingen inom medborgardialog och medborgarinflytande:

- Företag och organisationer behöver tillse att man har kompetenser som kan driva och analysera projektering av energifrågor utifrån ett långsiktigt och systematiskt arbete

Litteratur

Bell, D., Gray, T., Haggett, C., 2005. The 'Social Gap' in wind farm citing decisions: explanations and policy responses. *Environmental Politics* 14, 460–477.

BPA, 2003. (German Federal Public Relations Office) Bewertung der Struktur der Energieversorgung—Ergebnisse einer Repraäsentativbefragung, Institut für Demoskopie Allensbach, http://www.bmu.de/files/meinungen_energiepolitik_031100.pdf

Breukers, S., Wolsink, M., 2007. Wind power implementation in changing institutional landscapes: An international comparison. *Energy Policy* 35 (5), in press
doi:10.1016/j.enpol.2006.12.004.

Carlman, I., 1982. Wind energy potential in Sweden: the importance of non-technical factors. In: Fourth International Symposium on Wind Energy Systems. September 21–24, 1982, Stockholm, pp. 335–348.

Crowley, S. L., Hinchliffe, S., Redpath, S. M., & McDonald, R. A. (2017a). Disagreement about invasive species does not equate to denialism: A Response to Russell and Blackburn. *Trends in Ecology & Evolution*, 32(4), 228-229.

Crowley, S.I, Hinchliffe, S., & McDonald, R.B. (2017b). The parakeet protectors: Understanding opposition to introduced species management. *Journal of Environmental Management*, 1-13.

Demski, C., Butler, C., Parkhill, K.A., Spence, A., Pidgeon, N.F., 2015. Public values for energy system change. *Glob. Environ. Change* 34, 59–69.

Devine-Wright, P. (2005). Beyond NIMBYism: towards an integrated framework for understanding public perceptions of wind energy. *Wind energy*, 8(2), 125-139.

Eurobarometer, 2003. Energy: issues, options and technologies, science and society. A report produced by The European Opinion Research Group (EORG) for the Directorate-General for Research, Luxembourg.

Goulden, M., Bedwell, B., Rennick-Egglestone, S., Rodden, T., Spence, A. (2014). Smart grids, smart users? The role of the user in demand side management. *Energy Res. Soc. Sci.* 2, 21–29.

Gross, C. (2007). Community perspectives of wind energy in Australia. The application of a justice and community fairness framework to increase social acceptance. *Energy Policy* 35 (5), in press. doi:10.1016/j.enpol.2006.12.013.

Hemlin, O. (2017) Studier av affärsmodeller och målgrupper inom solenergibranshen. Rise rapport (opublicerad).

O'Hare, M., 1977. "Not on MY block you don't": facility siting and the strategic importance of compensation. *Public Policy* 25, 407–458.

Huijts, N.M.A., Midden, C.J.H., Meijnders, A.L., 2007. Public acceptance of carbon dioxide storage. *Energy Policy* 35 (5), in press. doi:10.1016/j.enpol.2006.12.007.

Jobert, A., Laborgne, P., Mimler, S., 2007. Local acceptance of wind energy. Factors of success identified in French and German case studies. *Energy Policy* 35 (5), in press. doi:10.1016/j.enpol.2006.12.005.

Jonasson, M., Olofsson L., Svetoft, I., & Wictor, I. (2017). Beställarkompetens – behov och utmaningar utifrån en intervjustudie med företag och organisationer om beställarkompetens i hållbarhetsfrågor. *Green Building A-Z*. Alexandersoninstitutet, Varberg.

Khan, J., 2004. Local Politics of Renewable Energy: Project Planning, Siting Conflicts and Citizen Participation. Department of Environmental and Energy Systems Studies, Lund university, Lund.

Llewellyna, D. H., Rohseb, M., Dayb, R., Fyfea, H. (2017). Evolving energy landscapes in the South Wales Valleys, Exploring community perspective and participation. *Energy Policy* 108, 818-828.

McLaren Loring, J. (2007). Wind energy planning in England, Wales and Denmark: Factors influencing project success. *Energy Policy*, 35(4), 2648–2660. doi:10.1016/j.enpol.2006.10.008.

Owens, S., Driffill, L., 2008. How to change attitudes and behaviours in the context of energy. *Energy Policy* 36, 4412–4418.

Sauter, R., Watson, J., 2007. Strategies for the deployment of micro generation: implications for social acceptance. *Energy Policy* 35 (5), in press. doi:10.1016/j.enpol.2006.12.006.

Sieferle, R. P., 1982. *Der unterirdische Wald: Energiekrise und industrielle Revolution*.

Simon, A., Wüstenhagen, R., 2006. Factors influencing the acceptance of wind energy in Switzerland, poster presented at the workshop “Social acceptance of renewable energy innovation”, Tramelan (Switzerland), 2006. /http://www.iwoe.unisg.ch/energy.

Sovacool, B.K., Ryanb, S.E., Stern, P.C., Janda, K., Rochline, G., Sprengf, D., Pasqualetti, M.J., Wilhite, H., Lutzenhiser, L. (2015). *Energy Research & Social Science* 6 (2015) 95–99.

Sydow, J., Schreyögg, G., & Koch, J. (2009). Organizational path dependence: Opening the black box. *Academy of management review*, 34(4), 689-709.

Van der Horst, D., 2007. Nimby or not? Exploring the relevance of location and the politics of voiced opinions in renewable energy siting controversies. *Energy Policy* 35 (5), in press. doi:10.1016/j.enpol. 2006.12.012.

Wolsink, M., 2007. Planning of renewables schemes. Deliberative and fair decision-making on landscape issues instead of reproachful accusations of non-cooperation. *Energy Policy* 35 (5), in press. doi:10.1016/ j.enpol.2006.12.002.

Wüstenhagen, R., Markard, J., Truffer, B., 2003. Diffusion of green power products in Switzerland. *Energy Policy* 31, 621–632.

Wüstenhagen, R., Wolsink, M., & Bürer, M. J. (2007). Social acceptance of renewable energy innovation: An introduction to the concept. *Energy policy*, 35(5), 2683-2691).

Verktyg för medborgardialog

<https://skl.se/demokratiledningstyrning/medborgardialogdelaktighet.371.html>

<http://www.dialogguiden.se/>

<https://pe2020.eu/>

<http://actioncatalogue.eu/search>

